

The Contribution of Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS) in Achieving Rural Development Goals

*Sh. Soltani*¹, *A. Kiani Rad*²

Received: 27 December, 2023 Accepted: 6 January, 2024

Abstract

The Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS) initiative of the Food and Agriculture Organization of the United Nations Organization (FAO) emphasizes the importance of traditional agriculture in preserving the ecosystem, traditional knowledge, long-lasting cultural values, historical heritage and the natural landscape of the region as well as the maintenance of environmentally friendly systems. In this article, the concept of world important agricultural heritage system was presented and its benefits and contribution in achieving the goals of rural development were investigated by systematic review of case studies by the use of Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA) method. Considering the merely twenty years of the GIAHS initiation, there are not many studies in this regard. In this research, by reviewing 31 articles from reliable sources, 18 articles related to the role of GIAHS in the rural development were discussed and analyzed. The results showed that the designation of agricultural heritage systems in 6 areas including maintaining household food security, biological diversity, local culture of the community, compatibility and sustainability of communities, attracting community participation and reducing migration might be Known as effective areas. Therefore, some suggestions were made to increase the effects of GIAHS designation on the rural development, one of the most important of which included the use of internal and external experiences to play the real role of local communities and their organizations in the preservation of agricultural heritage systems.

1. Corresponding Author and Assistant Professor, Agricultural Planning, Economics and Rural Development Research Institute (APERDRI), Tehran, Iran (sh.soltani@agri-peri.ac.ir).

2. Associate Professor and Head of Agricultural Planning, Economics and Rural Development Research Institute (APERDRI), Tehran, Iran.

Keywords: *Traditional Agriculture, Rural Development, Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS).*

اقتصاد کشاورزی و روستایی

سال ۱، شماره ۱، زمستان ۱۴۰۲

جایگاه نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی (جیاس) در دستیابی به اهداف توسعه روستایی

شهره سلطانی^۱، علی کیانی‌راد^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۰۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۱۶

چکیده

ابتکار «نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی» (جیاس) سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (فائو) بر اهمیت کشاورزی سنتی در حفظ زیست‌بوم، دانش سنتی، ارزش‌های فرهنگی دیرپا، میراث تاریخی، چشم‌انداز طبیعی منطقه و حفظ نظام‌های سازگار با محیط زیست تأکید دارد. در مطالعه حاضر، با ارائه مفهوم نظام میراثی کشاورزی مهم جهانی (جیاس)، جایگاه آن در دستیابی به اهداف توسعه روستایی با مروری نظام‌مند بر مطالعات موردی و استفاده از روش پریسما (PRISMA) بررسی شد. از آنجا که از زمان طرح این ابتکار، حدود بیست سال بیشتر نمی‌گذرد، مطالعات زیادی در این خصوص وجود ندارد. در تحقیق حاضر، با مرور ۳۱ مقاله از منابع معتبر، به بررسی و تحلیل هجده مقاله مرتبط با موضوع «نقش جیاس در توسعه روستایی» پرداخته شد. نتایج پژوهش نشان داد که ثبت نظام‌های میراثی کشاورزی در شش حیطه شامل حفظ امنیت غذایی خانوار، حفظ تنوع زیستی، حفظ فرهنگ بومی جامعه، سازگاری و پایداری جوامع، جلب مشارکت جامعه و کاهش مهاجرت مؤثر بوده است. از این رو، در پژوهش حاضر، برای افزایش اثرات ثبت جیاس بر توسعه روستایی، پیشنهادهایی مطرح شد که یکی از مهم‌ترین آنها استفاده از تجارب داخلی و خارجی برای ایفای نقش واقعی جوامع محلی و سازمان‌های آنها در حفظ و صیانت از نظام‌های میراثی کشاورزی است.

کلیدواژه‌ها: کشاورزی سنتی، توسعه روستایی، نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی (جیاس).

۱- نویسنده مسئول و استادیار مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، تهران، ایران.
(sh.soltani@agri-peri.ac.ir)

۲- دانشیار و رئیس مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، تهران، ایران.

مقدمه

هرچند، توسعه روستایی همواره از اولویتهای مهم برنامه‌های سازمان‌های ملی و بین‌المللی مختلف بوده، اما همچنان شیوع مداوم فقر، ناامنی غذایی، بیکاری و نابرابری فزاینده توسعه پایدار روستایی را با چالش‌های متعدد مواجه ساخته است (Varmazyari et al., 2022). دلایل زیادی برای عدم دستیابی به اهداف توسعه پایدار روستایی برشمرده شده است. یکی از دلایل شکست بسیاری از برنامه‌های توسعه روستایی ناکامی در ارائه یک رویکرد صحیح برای توسعه بخش کشاورزی به‌عنوان زیربنای اصلی رشد روستاهاست، رویکردی که از رهگذر آن، بتوان ارزش فعالیت کشاورزان سنتی را درک کرد و نقش آنها در توسعه روستایی را به تصویر کشید.

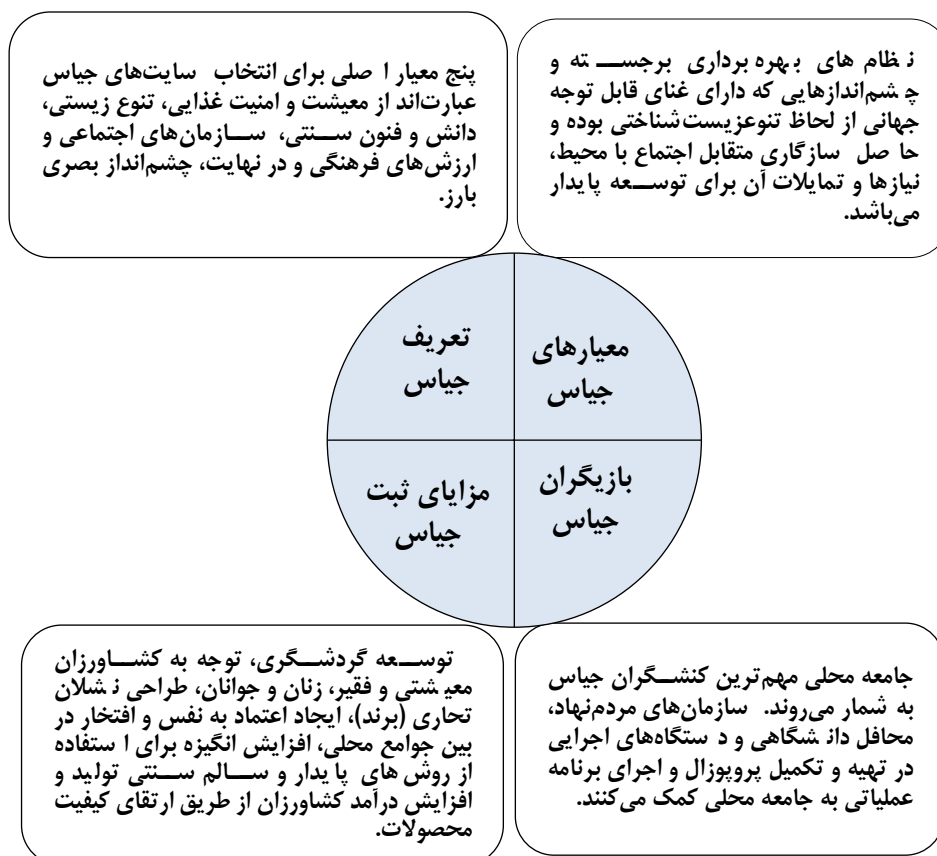
کشاورزی سنتی (معیشتی) اولین و ابتدایی‌ترین نوع نظام بهره‌برداری کشاورزی است که هم‌اکنون در بسیاری از کشورهای در حال توسعه رایج است (Mousavi and Mohammadzadeh, 2019). به دلیل انتقاداتی که بدین نظام بهره‌برداری وارد شد، با صنعتی شدن و پیشرفت فناوری در بخش کشاورزی، نظام‌های نوین کشاورزی جایگزین نظام‌های سنتی شده و در برخی مناطق جهان، کشاورزان، به‌خاطر درآمد کم و کار خسته‌کننده، نظام‌های سنتی را رها کرده‌اند (Zhang et al., 2017). تجربه نشان می‌دهد که عدم توجه به نظام‌های سنتی کشاورزی و رها کردن کشاورزان با انبوهی از مسائل و مشکلات نتوانست گرهی از معضلات امنیت غذایی باز کند. در نتیجه، مشکلات زیست‌محیطی که پیامد کشاورزی نوین بوده (Xie et al., 2011)، منجر به توجه مجدد بشر به کشاورزی سنتی شده است. سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان بدین نتیجه رسیده‌اند که کشاورزی سنتی، برخلاف کشاورزی نوین که بر نهاده‌های شیمیایی متکی است، دارای تنوع زیستی غنی و گونه‌های زیاد سنتی و نیز سازگاری زیاد با محیط زیست است (Zhang et al., 2017) و برای پایدارسازی معیشت، حفظ و نگهداری جوامع روستایی، ذخیره دانش و حفظ چشم‌اندازها و تنوع زیستی کشاورزی شکننده، نظام‌های کشاورزی سنتی از اهمیت ویژه برخوردارند (Kiani Rad, 2023).

به‌منظور رفع مشکلات ناشی از غلبه کشاورزی نوین، ابتکاری با عنوان نظام‌های میراث کشاورزی مهم جهانی (جیاس)^۱، در سال ۲۰۰۲، در جریان اجلاس جهانی توسعه پایدار در ژوهانسبورگ آفریقای جنوبی، توسط فائو به‌عنوان یک ابتکار مشارکتی جهانی برای حفاظت و مدیریت تطبیقی نظام‌های کشاورزی سنتی ارائه شد. جیاس بهترین و برجسته‌ترین نمونه‌های کشاورزی خانوادگی، سنتی و خرده‌پاست که از آزمون زمان سربلند بیرون آمده است و الگویی برای پایداری در امنیت غذایی، اشتغال، سلامتی و محیط زیست محسوب می‌شود (Anticono et al., 2023). ثبت نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی (جیاس) بر اساس یک محصول خاص نیست، بلکه نظام کشاورزی را به‌عنوان یک کل در نظر می‌گیرد و «صیانت پویا از نظام کشاورزی زنده و در حال تکامل» را ترویج می‌کند (همان منبع). بنابراین، فرایند ثبت

1 . Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS)

جیاس مبتنی بر ارزیابی جامع از پنج معیار اصلی است، که عبارت‌اند از: (۱) امنیت غذایی و معیشت، (۲) تنوع کشاورزی- زیستی، (۳) نظام‌های دانش بومی و محلی، (۴) نظام‌های فرهنگی، ارزشی و اجتماعی و (۵) چشم‌انداز بارز بصری. نظام‌های سنتی کشاورزی برای پایداری معیشت، حفظ اجتماعات روستایی، محافظت از دانش، حفاظت از چشم‌اندازهای شکننده و تنوع زیستی کشاورزی بسیار اهمیت دارند (FAO, 2018).

برخی از مهم‌ترین مفاهیم و موضوعات مربوط به جیاس در شکل (۱) ارائه شده است.

مأخذ: یافته‌های پژوهش

شکل ۱- مفاهیم اصلی نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی (جیاس)

در مقاله حاضر، که به منظور تبیین نقش نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی (جیاس) در توسعه روستایی تدوین شده است، نخست، مفهوم و تاریخچه موضوع پژوهش مطرح شده و سپس، نقش جیاس در توسعه روستایی و کشاورزی بر اساس مروری نظام‌مند بر مطالعات پیشین شرح داده شده و پس از ارائه تجارب کشور ایران در زمینه ثبت جیاس، پیشنهادهایی برای افزایش تأثیر جیاس بر توسعه روستایی در ایران ارائه شده است.

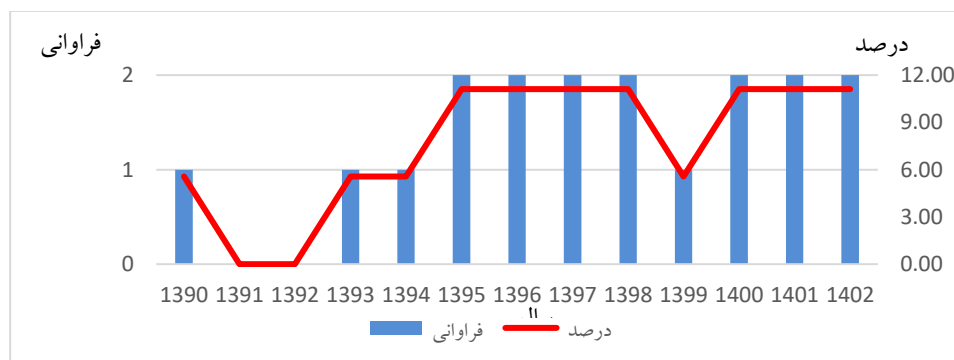
مواد و روش‌ها

هدف پژوهش حاضر بررسی جایگاه نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی (جیاس) در دستیابی به توسعه روستایی بوده و در همین راستا، مروری نظام‌مند بر مطالعات موردی پیشین انجام شده است. ادبیات تحقیق حاضر بر اساس چارچوب «موارد گزارش برگزیده برای فراتحلیل‌ها و مرورهای نظام‌مند» (پریسما)^۱ انتخاب شده است. مرور نظام‌مند ادبیات پژوهش شامل پنج مرحله بوده است، که عبارت‌اند از: مرحله اول، تعریف موضوع و سؤالات پژوهش؛ مرحله دوم، جست‌وجوی مطالعات مرتبط با تحقیق؛ مرحله سوم، غربال‌گری مطالعات؛ مرحله چهارم، استخراج نتایج؛ و مرحله پنجم، تجزیه و تحلیل نتایج.

در مرحله اول، سؤالات پژوهش به روشنی تعریف شد. در مرحله دوم، کلیدواژه‌های «نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی (جیاس)» و «توسعه روستایی» در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر دانشگاهی جست‌وجو شد؛ و البته، از آنجا که جیاس یک موضوع جدید در دنیاست، شماری اندک از مقالات مرتبط گردآوری شد (تعداد ۳۱ مقاله). در مرحله سوم، پس از بررسی اولیه مقالات، مواردی که به موضوعات مربوط به توسعه روستایی نیز پرداخته است، انتخاب شدند (تعداد ۱۸ مقاله). در مرحله چهارم، از بین یافته‌های پژوهش، موارد مربوط به توسعه روستایی استخراج و طبقه‌بندی شدند. سرانجام، در مرحله پنجم، تحلیل داده‌ها انجام شد.

نتایج و بحث

بررسی فراوانی مطالعات مرتبط بر اساس سال انتشار آنها (شکل ۲) نشان می‌دهد که این مطالعات طی یک دوره دوازده‌ساله از سال ۱۳۹۰ تاکنون منتشر شده‌اند. بیشترین مطالعات بررسی شده مربوط به هفت سال اخیر (یعنی، سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۲ بوده است.

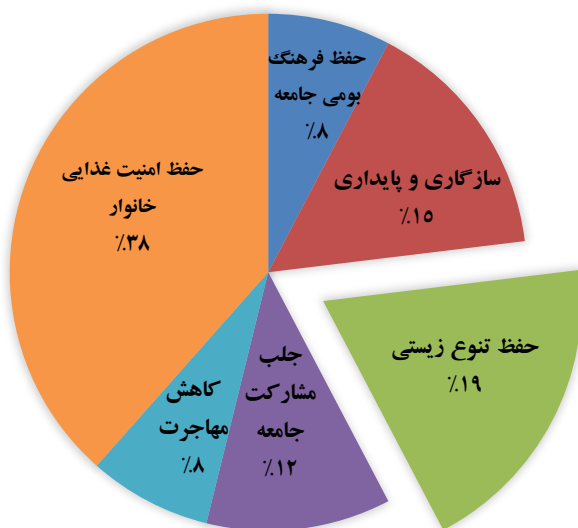

مأخذ: یافته‌های پژوهش

شکل ۲- فراوانی و درصد مطالعات بررسی شده در مرور نظام‌مند تحقیق حاضر

آثار جیاس در توسعه روستایی

در طول دو دهه گذشته، جیاس، از طریق رویکرد کل‌نگر و آینده‌نگر خود که کشاورزی زراعی- بوم‌شناختی را دربرمی‌گیرد، یک مدل معتبر برای کشاورزی پایدار در راستای توسعه روستایی و حفاظت از تنوع زیستی کشاورزی، چشم‌اندازها، فرهنگ و دانش سنتی ارائه داده است. جوامع محلی، از طریق ثبت سایت جیاس، فعالیت‌هایی نوآورانه را اجرا کرده و با استفاده پایدار از منابع طبیعی، تجربیات زیادی در زمینه مدیریت یکپارچه و توسعه اقتصادی پایدار نظام‌های کشاورزی خود کسب کرده‌اند (Soltani, 2022). مروری نظام‌مند بر مطالعات قبلی در خصوص جیاس نشان‌دهنده اهمیت آنها در شش حیطه کلی است، که عبارت‌اند از: ۱- امنیت غذایی خانوار، ۲- حفظ تنوع زیستی، ۳- سازگاری و پایداری جوامع، ۴- جلب مشارکت جامعه، ۵- حفظ فرهنگ بومی جامعه و ۶- کاهش مهاجرت. درصدهای ارائه‌شده در شکل ۳ بر اساس تعداد مطالعاتی است که بدین موضوع اشاره کرده‌اند.

مأخذ: یافته‌های پژوهش

شکل ۳- دسته‌بندی حیطه‌های نقش نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی (جیاس) در دستیابی به اهداف توسعه روستایی

۱- حفظ امنیت غذایی خانوار: یکی از معیارهای مهم جیاس حفظ امنیت غذایی و معیشت جامعه است (Agnoletti and Santoro, 2022). باید جیاس از نظر اقتصادی مقرون به صرفه، کارآ، تاب‌آور و بهره‌ور باشد تا بتواند در عرضه مواد غذایی مورد نیاز جامعه محلی و تأمین معیشت کشاورزان مؤثر باشد (Reyes et al., 2020). برای تضمین امنیت غذایی، سایر معیارها مانند حفاظت از تنوع زیستی (Park and Oh, 2017)، مقابله با تغییرات اقلیمی (Qiu et al., 2016)، حفاظت از تنوع فرهنگی (Kajihara et al., 2018) و سایر مشکلات عمده پیش روی بشر اهمیت زیادی دارد. جیاس با حفاظت از منابع آب و خاک کشورها، به حفظ پایداری امنیت غذایی کمک می‌کند (HLPE, 2020; Hidehiro and Yoshinobu, 2014). همچنین، معیارهایی مانند سازگاری و پایداری جوامع موجب تأمین امنیت غذایی و معیشت خانوارهای کشاورز می‌شود (Zhang et al., 2017). بر اساس نتایج مطالعه‌ای که در چین انجام شده، سایت‌های جیاس به کشاورزان خرده‌پا و فقیر کمک زیادی برای تأمین امنیت غذایی کرده است (Moucheng et al., 2018).

- ۲- حفظ تنوع زیستی: جیاس به‌عنوان یک نظام «زنده» بسیاری از عناصر «زنده» مانند حیوانات و گیاهان را دربرمی‌گیرد و با پیشرفت جامعه، با حمایت دانش و فناوری سنتی و مشارکت مستمر کشاورزان، تکامل می‌یابد (Park and Oh, 2017; Zhang et al., 2017). تنوع زیستی غنی همراه با سایر مزایایی همچون تنوع فرهنگی در سایت‌های جیاس از مهم‌ترین جاذبه‌های گردشگری نیز به‌شمار می‌آید (Manian et al., 2022; Agnoletti and Santoro, 2022).
- ۳- سازگاری و پایداری جوامع: نظام‌های جیاس چندبعدی هستند و از زیرنظام‌های بوم‌شناختی و اجتماعی تشکیل شده‌اند که به طرق مختلف به یکدیگر وابسته‌اند و تا حدی بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند (Fuller et al., 2015). آنها به‌عنوان نظام‌هایی زنده توصیف می‌شوند که پویا و سازگار هستند و ارزش‌های راهبردی چندکارکردی و پایداری را نشان می‌دهند (Jiao et al., 2016). با توجه به اینکه نظام‌های جیاس معیارهای پایداری و کارکردهای مختلف را دربرمی‌گیرند، به سازگاری جوامع اجتماعی و تاب‌آوری و پایداری آنها نیز کمک می‌کنند (Min, 2021). یکی از کمک‌های جیاس به جوامع این است که با توسعه گردشگری، به ایجاد منابع درآمدی متنوع برای جوامع کمک می‌کند (Vafadari, 2013).
- ۴- جلب مشارکت جامعه: جامعه باید مسئول تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات دسته‌جمعی ضروری به‌منظور تضمین تداوم تلاش‌های صورت‌گرفته برای حفظ میراث کشاورزی باشد. علاوه بر این، جامعه باید آگاه باشد که منابع طبیعی شکننده و تمام‌شدنی است و باید بدان به مفهوم مدیریت تأمین پایداری نظیر یک پدرخوب برای منابع داخل قلمرو توجه کند (Joafshan, 2014). مشارکت مؤثر جامعه فرآیندی است که برای ارتقای مدیریت پایدار میراث در درازمدت حیاتی است (Li et al., 2020).
- ۵- حفظ فرهنگ بومی جامعه: ارتباط نزدیک بین محیط و فرهنگ وجود دارد (Lahoti et al., 2023). یکی از معیارهای پنج‌گانه جیاس ارزش‌های فرهنگی است. روش‌های سنتی کشاورزی که تنوع زیستی و کشاورزی را حفظ می‌کند، بخشی از فرهنگ بومی جامعه است (Caiji and Xue, 2016). در شرایطی که تاخت‌وتاز فرهنگ‌های بیگانه کشورهای پیشرفته بر کشورهای در حال توسعه مردم را به مصرف بیشتر و تجمل‌گرایی سوق می‌دهد، حفظ ارزش‌های فرهنگی بومی جامعه اهمیت زیادی در دستیابی به توسعه دارد. حفاظت از سایت‌های جیاس و عناصر مهم آن می‌تواند به حفظ فرهنگ بومی کشاورزی و در نتیجه، به حفظ فرهنگ کل کشور کمک کند (Ma et al., 2021).

۶- کاهش مهاجرت: در دهه‌های اخیر، مناطق روستایی در سراسر جهان متحمل کاهش شدید جمعیت، افزایش روند پیری و مهاجرت به شهرها شده‌اند که در برخی مناطق، منجر به متروک شدن روستاهای متعدد و ازدیاد روستاهای بدون فعالیت‌های اقتصادی شده و پیامدهای جدی اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی را نیز در پی داشته است (Varmazyari et al., 2022). ثبت سایت‌های گیاس و نیز رونق گردشگری و افزایش درآمد منجر به کاهش مهاجرت می‌شود (Vafadari, 2013) و حتی در برخی مناطق، به مهاجرت معکوس به سایت‌های گیاس می‌انجامد.

وضعیت گیاس در ایران

بر اساس منابع تاریخی، ایران یکی از اولین کشورهای دنیاست که در آن، کشاورزی و زراعت آغاز شده است. حفاری‌های انجام‌شده در اطراف کاشان مبین این است که در شش هزار سال پیش، ایرانی‌ها سامانه کشاورزی پیشرفته داشتند. همچنین، حفاری‌هایی که در نقاط مختلف کشور انجام شده است، مشخص می‌کند که در حدود ۳۳۰۰ سال قبل از میلاد، در ری و کاشان و نیز در دامغان، درخت را متشابه نقاشی می‌کرده‌اند و بدین صورت، بین نقاط مختلف ایران، رابطه‌ای از لحاظ باغبانی بوده است (Joafshan, 2014). بنابراین، کشور ایران دارای بیشترین ریشه‌های تاریخی از لحاظ نظام‌های میراثی کشاورزی بوده، که زمینه کار بیشتر در زمینه گیاس را فراهم ساخته است. افزون بر این، در فضای کنونی و به‌ویژه در کشور ما که توجه به توسعه روستاها در سایه چالش‌های سطوح میانی و ملی ضعیف شده و شاهد روندهای منفی در این عرصه هستیم، تقویت برنامه نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی (گیاس)، که پشت‌لنه عملیاتی بین‌المللی نیز دارد، می‌تواند فرصت بهتری برای تحقق اهداف توسعه روستایی و کشاورزی کشور فراهم کند و به احیای دانش بومی و حراست از داشته‌های محلی و ذخایر ژنتیک منجر شود (Behzadnasab, 2019).

برنامه گیاس که به‌منظور ثبت میراث جهانی کشاورزی ایجاد شده، زمینه را برای برنامه‌ریزی عملیاتی به‌منظور احیا و بهره‌برداری پایدار مبتنی بر دانش بومی و مشارکت محلی فراهم آورده است و این‌گونه نظام‌ها دوباره در کانون توجه قرار می‌گیرند. ثبت و پاسداشت میراث کشاورزی موجب تشویق همکاری‌های بین‌المللی در کنار نهادهای دولتی و غیردولتی ملی در راستای کمک به توسعه متوازن و پایدار در سطوح منطقه‌ای و جهانی با اولویت‌دهی به معیشت مردم محلی، دانش بومی و فرهنگ کشاورزی، تامین امنیت غذایی پایدار، جلب توجه مردم به پیشینه و ظرفیت‌های تمدن و فرهنگ و معیشت کشاورزی می‌شود (Joafshan, 2004).

اولین سابقه فعالیت‌های جیاس در ایران به سال ۱۳۹۱ برمی‌گردد. در این سال، طبق توافق‌نامه‌ای که وزارت جهاد کشاورزی با دفتر نمایندگی فائو در جمهوری اسلامی ایران منعقد کرد، مقرر شد که چهار پروپوزال جیاس تهیه شود. با تلاش جامعه محلی و کارشناسان، سند ثبت سامانه آبیاری کشاورزی مبتنی بر قنات به‌عنوان اولین نظام میراث جهانی کشاورزی ایران طی مراسم رسمی به وزیر محترم جهاد کشاورزی، در سال ۱۳۹۳ تقدیم شد. نتایج این طرح پژوهشی نشان داد که با توجه به معیارهای یادشده و سایر معیارهای جیاس، ۳۳ نظام شامل دوازده نظام در منطقه شمالی، یازده نظام در منطقه مرکزی و ده نظام در منطقه جنوبی قابلیت انجام مطالعه و تهیه پروپوزال و ثبت در نظام جیاس را دارند.

در پی مطالعات مختلف پیشین، تاکنون (دی‌ماه ۱۴۰۲)، شش نظام به‌عنوان نظام میراثی کشاورزی مهم جهانی (جیاس) ثبت شدند، که عبارت‌اند از: ۱- نظام کشاورزی مبتنی بر قنات در کاشان (سال ۲۰۱۴)، ۲- نظام تولید انگور و فرآورده‌ها در دره جوزان ملایر (سال ۲۰۱۸)، ۳- نظام سنتی زعفران مبتنی بر قنات گناباد (سال ۲۰۱۸)، ۴- نظام باغات انجیر دیم در استهبان (سال ۲۰۲۳)، ۵- نظام سنتی باغات باستانی قزوین (۲۰۲۳) و ۶- نظام سنتی کشت گردوی تویسرکان (۲۰۲۳).

مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، به‌منظور توسعه فعالیت‌های جیاس، به انعقاد تفاهم‌نامه و یا همکاری با سایر دستگاه‌های دولتی مانند پژوهشگاه میراث فرهنگی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، دفتر توسعه پایدار و امور فناوری وزارت جهاد کشاورزی، دفتر امور بین‌الملل و سازمان‌های تخصصی وزارت جهاد کشاورزی، وزارت دادگستری (دفتر حمایت از حقوق مالکیت معنوی و دانش سنتی)، سازمان جهاد کشاورزی استان‌ها، مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان‌ها و سایر نهادها و نیز افراد از دانشگاه و جوامع محلی می‌پردازد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در عصر نوین، نظام‌های سنتی کشاورزی مورد تهدید مجموعه‌ای از چالش‌ها قرار می‌گیرند که شامل شهری شدن، تغییرات اجتماعی و اقتصادی، غفلت مسئولان، سیاست‌های نامناسب و کمبود مشوق‌هاست. زمانی که این نظام‌ها به‌عنوان جیاس ثبت می‌شوند و برنامه عملیاتی برای صیانت پویا از آنها اجرا می‌شود، توسعه پایدار سایت‌های جیاس با مشارکت همه بهره‌برداران، استفاده از طیفی از

ابزارهای سیاست‌گذاری دولت، بخش خصوصی، بخش داوطلبان و دانشگاهیان، انجام خواهد شد (FAO, 2018).

کشاورزی یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های روستایی است که موجب رونق اقتصادی روستا می‌شود. بنابراین، امروزه، پایداری نظام‌های کشاورزی برای توسعه روستاها از اهمیت زیادی برخوردار است. هدف برنامه «نظام‌های میراثی کشاورزی مهم جهانی» (جیاس) سازمان خواربار و کشاورزی سازمان ملل متحد (فائو) درک اهمیت نقش کشاورزان خرده‌پا در حفظ این میراث کشاورزی، شامل همه پنج معیاری است که پیش‌تر یادآوری شد.

برنامه جیاس، علاوه بر حفاظت از ارزش‌های اقتصادی، به حفظ ارزش‌های غیراقتصادی مانند محیط زیست و تنوع زیستی نیز تأکید می‌کند. کشاورزان، که معمولاً مخاطره‌گریزند، به بازده اقتصادی برنامه‌ها توجه بیشتری نشان می‌دهند. افزون بر این، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان نیز بهتر می‌توانند بازده اقتصادی را نشان داده، برای آنها برنامه‌ریزی کنند. برنامه جیاس به موضوع ارزش‌های غیراقتصادی در بخش کشاورزی و توسعه روستایی توجه می‌کند (He et al., 2020). بر اساس نتایج مرور نظام‌مند حاضر در خصوص نقش ثبت نظام‌های میراثی کشاورزی همه جهانی (جیاس) در توسعه روستایی، ثبت نظام‌های میراثی در شش حیطه کلی شامل امنیت غذایی خانوار، حفظ تنوع زیستی، سازگاری و پایداری جوامع، جلب مشارکت جامعه، حفظ فرهنگ بومی جامعه و کاهش مهاجرت تأثیر داشته است.

ذکر این نکته از اهمیت اساسی برخوردار است که ادعای اصلی در ابتکار نظام جیاس این است که «جوامع محلی» نقش اصلی در ایجاد و توسعه سایت‌های جیاس دارند. بنابراین، در تدوین برنامه عمل، نیازها و مسائل کشاورزان دیده می‌شود. بر همین اساس، ضروری است که برای تدوین برنامه عملیاتی حفاظت پویا از سایت‌های جیاس و سنجش میزان موفقیت برنامه عمل سایت‌ها، از روش‌های مشارکتی استفاده شود.

منابع

1. Agnoletti, M., & Santoro, A. (2022). Agricultural heritage systems and agrobiodiversity. *Biodivers. Conserv.*, 31, 2231-2241.
2. Anticona, M. C. E., Blanco J. L. Y., & Cristina P. C. (2023). Characterization of potential Spanish territories for creating a national network associated with

- the Globally Important Agricultural Heritage Systems. *Land Use Policy*, 131, 106667.
3. Behzadnasab, J. (2019). An analysis of the relationship between Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS) and Iran's sustainable rural and agricultural development. The Fourth International Congress on Agricultural Development, Natural Resources, Environment and Tourism of Iran, Tabriz. [In Persian]
 4. Caiji, Z., & Xue, D. (2016). Influence of Tibetan traditional culture in Qinghai on resource utilization of highland barley varieties. *Guizhou Social Sciences*, 314(2), 135-139.
 5. FAO (2018). Globally important agricultural heritage systems: combining agricultural biodiversity, resilient ecosystems, traditional farming practices and cultural identity. Italy, Rome.
 6. Fuller, A. M., Min, Q., Jiao, W., & Bai, Y. (2015). Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS) of China: the challenge of complexity in research. *Ecosystem Health and Sustainability*, 1(2), 1-10.
 7. He, s., Li, H., & Min, Q. (2020). Is GIAHS an effective instrument to promote agrosystem conservation? A rural community's perceptions. *Journal of Resources and Ecology*, 11(1), 77-86.
 8. Hidehiro, I., & Yoshinobu, K. (2014). Assessment of GIAHS in Shizuoka: the traditional tea-grass integrated system. *Journal of Resources and Ecology*, 5(4), 398-401
 9. HLPE (2020). Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A Report by the High-Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome.
 10. Jiao, W., Fuller, A. M., Xu, S., Min, Q., & Wu, M. (2016). Socio-ecological adaptation of agricultural heritage systems in modern China: three cases in Qingtian County, Zhejiang province. *Sustainability*, 8(12), 1260.
 11. Joafshan, S. (2014). Identification of world important agricultural heritage systems in the central region of Iran. IRI Ministry of Agriculture-Jahad

- (MAJ), Agricultural Planning, Economics and Rural Development Research Institute (APERDRI). [In Persian]
12. Kajihara, H., Zhang, S., You, W., & Min, Q. (2018). Concerns and opportunities around cultural heritage in east Asian Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS). *Sustainability*, 10(4), 1235.
 13. Kiani Rad, A. (2023). Empowering the beneficiaries of Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS): a collection of slides presented in the educational workshop. IRI Ministry of Agriculture-Jahad (MAJ), Agricultural Planning, Economics and Rural Development Research Institute (APERDRI). [In Persian]
 14. Lahoti, S. A., Withaningsih, S., Lomente, L., Kamiyama, C., De Luna C., Sahle, M., Malik, A. D., Parikesit, P., Pulhin, J., Hashimoto, S., & Saito, O. (2023). Exploring bioproduction systems in socio-ecological production landscapes and seascapes in Asia through solution scanning using the Nature Futures Framework. *Sustain. Sci.* (2023). DOI: 10.1007/s11625-023-01338-9.
 15. Li, J., Krishnamurthy, S., Pereira Roders, A., & van Wesemael, P. (2020). Community participation in cultural heritage management: a systematic literature review comparing Chinese and international practices. *Cities*, 96, 102476. DOI: 10.1016/j.cities.2019.102476.
 16. Ma, N., Yang, L., Bai, K. Y. (2021). The significance of traditional culture for agricultural biodiversity: experiences from GIAHS. *Journal of Resources and Ecology*, 12(4): 453-461.
 17. Manian, M. A., Khoshbakht, K., Mahmoudi, H., & Liaghati, H. (2022). Dynamic conservation in risk society: a case study of COVID-19 pandemic risk in Kashan Qanat irrigated agriculture. *Front. Public Health*, 10, 882943. DOI: 10.3389/fpubh.2022.882943.
 18. Min, Q. (2021). Agri-cultural heritage: an interdisciplinary field with development prospects. *Journal of Resources and Ecology*, 12(4): 437-443.
 19. Moucheng, L., Yang Luna, B., Yanyinga, B., & Min Qingwena, B. (2018). The impacts of farmers' livelihood endowments on their participation in eco-

- compensation policies: Globally Important Agricultural Heritage Systems case studies from China. *Land Use Policy*, 77(2018), 231-239.
20. Mousavi, M., & Mohammadzadeh, S. (2019). Empowering farmers in order to transition from traditional agriculture to market-oriented agriculture. *Entrepreneurship Studies and Sustainable Development of Agriculture*, 6(3), 1-22. [In Persian]
21. Park, H. C., & Oh, C. H. (2017). Flora, life form characteristics, and plan for the promotion of biodiversity in South Korea's Globally Important Agricultural Heritage System, the traditional Gudeuljang irrigated rice terraces in Cheongsando. *Journal of Mountain Science*, 14, 1212-1228.
22. Qiu, Z., Chen, B., & Nakamura, K. (2016). Customary management system of irrigation ponds in Japan: a case study in a Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS) site of Noto Island, Ishikawa Prefecture. *J. Resour. Ecol.*, 7, 205-210.
23. Reyes, S. R. C., Miyazaki, A., Yiu, E., & Saito, O. (2020). Enhancing sustainability in traditional agriculture: indicators for monitoring the conservation of Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS) in Japan. *Sustainability*. 12(14): 5656.
24. Soltani, Sh. (2022). Report of the participation in the meeting commemorating the 20th Anniversary of GIAHS on October 27, 2022. IRI Ministry of Agriculture-Jahad (MAJ), Agricultural Planning, Economics and Rural Development Research Institute (APERDRI). [In Persian]
25. Vafadari, K. (2013). Planning sustainable tourism for agricultural heritage landscapes. *Ritsumeikan Journal of Asia Pacific Studies*, 32, 75-89.
26. Varmazyari, H., Shahmoradi, M., Rahaei, A., & Babaei, M. (2022). A review of lessons learned in rural and agricultural development planning in China: achievements for compiling the 7th Development Plan. *Monthly Expert Reports of Islamic Parliament Research Center (IPRC)*, 30(10), 6-24. DOR: 20.1001.1.29809525.1401.1401.10.26.1. [In Persian]

27. Xie, J., Wu, X., Tang, J., Zhang, J., Luo, S., & Chen, X. (2011). Conservation of traditional rice varieties in a Globally Important Agricultural Heritage System (GIAHS): rice-fish co-culture. *Agric. Sci. China*, 10, 754-761.
28. Zhang, Y., Min, Q., Li, H., He, L., Zhang, C., & Yang, L. (2017). A conservation approach of Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS): improving traditional agricultural patterns and promoting scale-production. *Sustainability*, 9(2), 295. DOI: 10.3390/su9020295.